

26

Strategisk röstning

Att man som väljare lägger sin röst på det parti man känner sig närmast är ett antagande som ofta tagits för givet inom väljarforskningen (Downs, 1958). Så är dock inte fallet för en betydande, och ökande, andel av den svenska väljarkåren. Allt fler lägger sin röst på andra partier än det parti som de betraktar som sitt favoritparti. Detta brukar kallas taktikröstande eller att rösta strategiskt. Från att det under 1960- och 1970-talen var fem procent av väljarna så är det idag tjugo procent som röstar på ett annat parti än deras bästa parti (se figur 26.1 nedan). I en tid av sjunkande partianhängarskap, mer komplexa regeringsunderlag och allt större volatilitet bland väljarna ökar betydelsen av den strategiska röstningen både för väljarnas egna överväganden såväl som för förklaringsmodellen när vi ska svara på varför ett val gick som det gick. Vi ska därför i detta kapitel titta närmare på detta röstningsbeteende, väljarnas motiveringar, samt partiernas vinster och förluster i samband med valet 2022.

Att rösta strategiskt

Det finns olika uppfattningar om vad som bör betraktas som en strategisk röst. Medan vissa menar att alla röster som läggs på ett annat parti än väljarens bästa parti är att betrakta som någon form av strategisk röst (Gilljam & Holmberg, 1990; Oscarsson, 2022) så anser andra att en strategisk röst med nödvändighet innebär att man lägger sin röst på sitt andrahandsval i stället för sitt förstahandsval (Stephenson, Aldrich & Blais, 2018; Kselman & Niou, 2010). Det finns även de som betonar det strategiska i begreppet strategisk röst och menar att en viktig aspekt är att väljaren, förutom att rösta på ett annat parti än sitt bästa, också tar hänsyn till faktorer som står bortom väljarens påverkan, såsom andra aktörers beteende i framtiden. Här åsyftas främst perceptioner om andra väljares ageranden på valdagen, såväl som partiernas samarbetsintentioner efter valdagen (Fredén, 2016). Detta instrumentella agerande kan sammanfattas som att väljaren röstar på ett annat parti än sitt bästa, i syfte att ”påverka parlamentets sammansättning eller vilka partier som efter valet kan bilda regering” (Hagevi, 2022:63).

Vi kommer i det här kapitlet att utgå ifrån en förståelse av strategisk röstning som en framåtblickande instrumentell handling där vi definierar en strategisk röst som:

en röst på ett annat parti än det parti man generellt tycker bäst om i syfte att uppnå ett framtida mål gällande antingen det egna bästa partiets framtida agerande eller det framtida politiska utfallet.

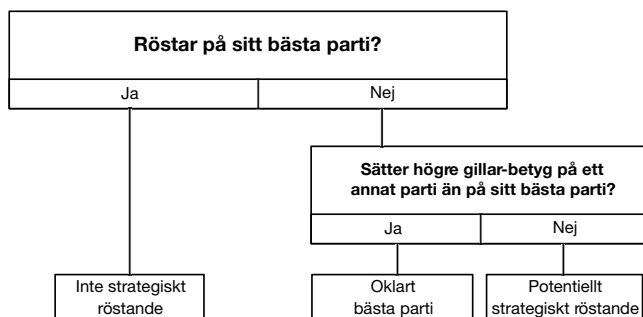
Viktigt är att notera att målet för partivalet inte är att maximera röstandelen för det parti man tycker bäst om. Dessutom är det, enligt denna definition, fullt tänkbart att man frångår sitt förstahandsalternativ till förmån för ett parti betydligt

längre ned på prioriteringslistan. Det finns med andra ord inget krav om att rösten ska läggas på det näst bästa partiet. Det är en mer tillåtande syn på strategisk röstning som vidgar bredden på väljarnas motiveringar. Som karaktären Klas Östergren i dramat *Gentlemen* frågar: ”Så du röstar på borgarna för att få någon sorts omväxling och inte vad de står för?”

Att inte rösta på sitt bästa parti

Den första delen av vår definition av strategisk röstning handlar om att väljaren lägger sin röst på ett annat parti än det parti hen tycker bäst om. Förstapreferensen åsidoläggs till förmån för ett parti längre ned i preferensordningen. Om väljaren beslutar sig för att rösta uppriktigt (jfr *sincere voting*, Rosema, 2004) på sitt bästa parti kan det knappast betraktas som en strategisk röst. Det är de väljare som röstar på ett annat parti än de tycker bäst om som traditionellt har betraktats som strategiskt röstande väljare (Gilljam & Holmberg, 1990; Oscarsson, 2022; Stephenson m fl, 2018, Kselman & Niou, 2010).

I detta kapitel kommer vi att använda oss av en något striktare definition av själva handlingen strategiskt röstande genom att ställa ytterligare krav på definitionen av väljarens bästa parti. Efter att ha frågat om vilket parti som väljaren tycker bäst om kommer vi även att ta hänsyn till väljarens grad av sympati för de olika partierna.⁴⁷ Väljarna har frågats om i vilken utsträckning de ogillar eller gillar respektive parti på en så kallad sympatitermometer (*eng. feeling thermometer*, se Zavala-Rojas, 2014; Gidron m fl, 2022) som sträcker sig från -5 ogillar starkt till +5 gillar starkt. I de fall där en väljare har satt ett högre gillar-betyg på ett annat parti än det parti som uppgavs vara bästa parti kommer det att anses att väljaren saknar ett tydligt bästa parti.

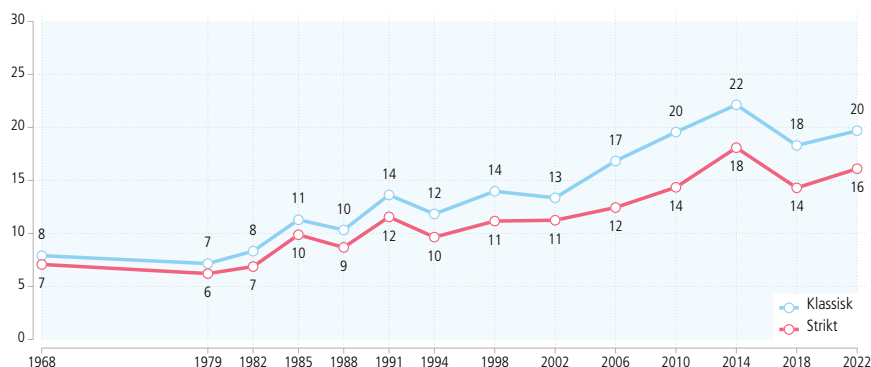
Vi kommer i fortsättningen av det här kapitlet att fokusera på de som angett ett bästa parti och satt högst gillar-betyg på detta parti, alltså den tredje gruppen i

⁴⁷ Frågan om väljarens bästa parti består av flera delfrågor. Först ställs frågan om väljaren brukar betrakta sig som anhängare av något parti eller ej. Om svaret är ja ställs frågan om vilket parti som väljaren tycker bäst om. Om svaret däremot inte är ja så ställs en fråga om det finns något parti som väljaren ändå tycker sig stå närmare än de andra partierna, och vilket parti det är.

figuren ovan, här benämnt som potentiellt strategiskt röstande.⁴⁸ Detta skiljer sig från traditionellt tillvägagångssätt då en kombination av de väljare med oklart bästa parti och de potentiellt strategiskt röstande väljarna betraktats som strategiskt röstande. Vi kan på grund av denna striktare definition förvänta oss att identifiera en något lägre andel strategiskt röstande väljare än vad som tidigare varit fallet.

Den historiska utvecklingen av strategiskt röstande, som illustreras i figur 26.1 nedan, visar att andelen som har valt att lägga sin röst på ett annat parti än det parti man sympatiserar med har ökat sedan 1970-talet, oavsett om den klassiska eller den mer strikta definitionen av strategisk röst används. Vi ser även, i enlighet med förväntningarna, att en striktare definition av strategisk röst leder till lägre nivåskattningar av andelen strategiskt röstande väljare (16 procent jämfört med 20 procent i samband med valet 2022).

Figur 26.1 Andel partiväljare med ett annat parti som förstapreferens än det som man röstat på 1968–2022 (procent)

Källa: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: Den klassiska definitionen innebär att väljaren har valt att rösta på ett annat parti än det parti som den uppgett som sitt bästa parti. Den strikta definitionen utökar den klassiska definitionen med ytterligare ett krav, nämligen att väljaren inte har uttryckt ett större gillande på ett annat parti än sitt bästa parti. Inkluderade i analysen är svarspersoner från såväl förvalseditioner som eftervalseditioner. Resultaten är viktade mot valresultatet. Antal personer varierar från 1 089 (2014) till 5 471 (2022).

Tabell 26.1 nedan presenterar siffrorna för den strikta definitionen generellt samt nedbrutet per parti. Vi kan konstatera att strategisk röstning inte bara har ökat över tid generellt, det finns också en betydande variation mellan partierna, och inom partierna över tid. Ett tydligt exempel på hur det kan variera inom en relativt kort tidsperiod är Sverigedemokraterna. Andelen av partiets röster som var potentiellt strategiska röster i valet 2022 var ungefär 15 procent. Åtta år tidigare, i valet 2014, var motsvarande siffra 43 procent.

⁴⁸ Vi använder *potentiellt* här då de som röstat på ett annat parti än förstapreferensen kan ha gjort det för att den exempelvis föredrar partiledaren hos ett annat parti. Vi återkommer till motiveringarna längre ned.

Vi kan också notera att andelen strategiskt röstande sticker ut något vid de val som nya partier tagit sig in på arenan: 1991 med Ny Demokrati, och 2014 med Sverigedemokraterna och Feministiskt Initiativ. Nya nischade partier lyckas ofta genom att profilera sig med, och får politiskt utrymme tack vare exempelvis en specifik sakfråga som väljarnas tidigare partival inte helt tillfredsställer (jfr Meguid, 2005; Abou-Chadi, 2014).

Partibudskap hämtade från partiernas Facebook-flöden under sista veckan av valrörelsen 2022.

Tabell 26.1 Andel partiväljare med ett annat parti som förstapreferens än det som man röstat på 1968–2022 (procent)

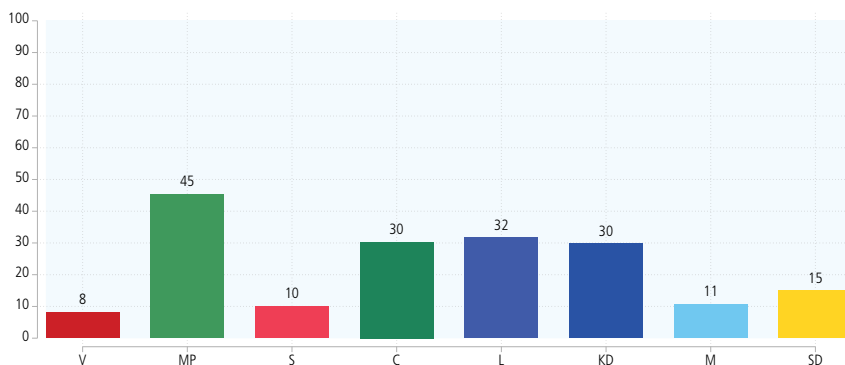
år	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	NyD	FI	Samtliga strategiskt röstande	Antal svar
1968	*	-	2	8	8	*	12	-	-	-	7	1 483
1979	8	-	2	4	10	*	8	-	-	-	6	2 088
1982	40	*	2	8	22	13	4	-	-	-	7	2 067
1985	29	*	2	22	18	-	10	-	-	-	10	2 002
1988	36	25	4	9	9	10	7	-	-	-	9	1 775
1991	19	25	4	15	12	20	7	-	47	-	12	1 701
1994	29	23	4	8	15	37	7	-	*	-	10	1 677
1998	23	13	6	10	14	27	6	-	-	-	11	1 426
2002	15	38	4	8	24	20	7	-	-	-	11	1 579
2006	19	17	5	25	18	19	10	*	-	*	13	1 500
2010	26	11	8	32	16	49	8	*	-	*	15	1 276
2014	21	19	7	25	26	23	10	43	-	55	18	1 004
2018	15	25	9	20	18	40	9	13	-	*	14	4 339
2022	8	45	10	30	32	30	11	15	-	-	16	5 151

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästaparti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat, som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om, samt besvarat frågorna om i vilken utsträckning man gillar de olika partierna. Frågan om bästa parti ställdes inte i Valundersökningarnas eftervalsstudier 1956, 1960 och 1964. För fler analyser av strategisk röstning, se Oscarsson & Holmberg (2016) eller Annika Fredéns rapport 2019:2 i Valforskningsprogrammets rapportserie. * representerar grupp med färre än 40 observationer.

I valet 2022 var det framför allt väljare till de fyra partierna Miljöpartiet (45 procent), Liberalerna (32 procent), Centerpartiet (30 procent) samt Kristdemokraterna (30 procent) som hade ett annat parti som de tyckte bäst om. Bland Sverigedemokraternas väljare var det upp emot en av sju som, trots sitt partival, tyckte bäst om något annat parti. För de andra partierna, V, S och M, var det inte mer än var tionde röst som var en potentiellt strategisk röst i valet 2022.

Figur 26.2 Andel av partiernas väljare 2022 som hade ett annat parti som bästa parti, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästa parti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat, som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om samt besvarat frågorna om i vilken utsträckning man gillar de olika partierna. Antal observationer = 5 613. Resultaten är viktade mot det officiella valresultatet.

Tabell 26.2 De tio vanligaste rösterna på andra partier än bästa parti, 2022 (procent)

	Partisympti	Partival	Andel av potentiella strategiska röster
1	Moderaterna	→ Sverigedemokraterna	12,6
2	Socialdemokraterna	→ Miljöpartiet	7,2
3	Vänsterpartiet	→ Socialdemokraterna	6,4
4	Vänsterpartiet	→ Miljöpartiet	6,1
5	Moderaterna	→ Kristdemokraterna	5,6
6	Moderaterna	→ Liberalerna	5,5
7	Liberalerna	→ Centerpartiet	5,2
8	Socialdemokraterna	→ Centerpartiet	4,3
9	Centerpartiet	→ Socialdemokraterna	4,0
10	Socialdemokraterna	→ Moderaterna	3,6

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: I analysen ingår endast de personer som klassificerats som strategiskt röstat enligt den strikta definitionen, se kommentaren till figur 26.1 för definition. Antal observationer = 873. Viktat mot partival.

Det vanligaste väljarflödet bland gruppen som röstade på ett annat parti än sitt bästa parti var Moderater som valde att lägga sin röst på Sverigedemokraterna. Vi kan även se en hel del potentiellt strategiska röster mellan de tre partierna Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Vi kan konstatera att endast två av de tio vanligaste väljarflödena är blocköverskridande, Liberaler som röstade på Centerpartiet och Socialdemokrater som röstade på Moderaterna.

Att faktiskt rösta strategiskt

Den andra delen av vår definition av strategisk röst handlar om att väljaren lägger sin röst på ett annat parti än det bästa partiet med ett strategiskt syfte att uppnå ett mål i någon form. Utan strategiskt agerande kan det knappast kallas strategisk röst. Vi övergår därför nu till att studera i vilken utsträckning dessa röster som lagts på andra partier än de bästa partierna, och som vi kallat potentiellt strategiska röster, kan förklaras med olika typer av strategiska motiveringar.

Det finns naturligtvis en rad tänkbara skäl till att rösta på ett annat parti än det man anser bäst, och flera av dessa skäl är inte att betrakta som strategiska. Exempel på sådana kan vara att man uppskattar partiledaren betydligt mer hos ett annat parti och därför väljer att lägga sin röst på detta parti eller att man väljer att rösta på det parti som ekonomiskt gynnar en själv mest (Hagevi, 2022).

Istället kommer vi här att fokusera på skäl som vi kan betrakta som strategiska i linje med vår definition ovan. Man kan tänka sig att dessa skäl i huvudsak handlar om att antingen sända en signal till det parti man sympatiserar med i förhoppning om att påverka framtida beslut (se exempelvis Schimpf, 2021) eller att den strategiska rösten syftar till att nå konkreta mål (jfr Giljam & Holmberg, 1990:110). Dessutom kan en motivering till en strategisk röst gälla formen eller innehållet, det vill säga de parlamentariska förutsättningarna under vilken politik förs, eller den förda politiken i sig. Det leder oss fram till fyra typer av strategiska röster.

	FORM Parlamentariskt läge	INNEHÅLL Politik
Signalering till det egna partiet genom att inte rösta på det parti man tycker är bäst	A Samarbete	B Ideologi
Konkret mål som man vill uppnå genom att rösta på ett annat parti än det parti man tycker är bäst	C Riksdagsspärr	D Sakfråga

Den första typen av strategiska röster (A) handlar om att man som väljare vill sända en signal till det parti man sympatiserar med om att det parlamentariska samarbete partiet inlett, eller förväntas inleda, inte är acceptabelt. Väljaren hyser så starka antipatier gentemot ett, eller flera, av favoritpartiets samarbetsparter att väljaren lägger sin röst på ett annat parti utanför den tilltänkta uppgörelsen (se även Jormfeldt & Hagevi (2011) för en liknande diskussion). Utfallet i vår kontext blir således att väljaren, avsiktligt eller ej, byter block. Vi förväntar oss att i den politiska mitten, där såväl Centerpartiets byte av föredragen statsministerkandidat

som Liberalernas acceptans av samarbete med Sverigedemokraterna, kan tänkas leda till denna form av strategiskt röstande.

Den andra typen av strategiska röster (B), i vissa sammanhang kallad kompensatorisk röstning (*compensational voting*), handlar även den om signalering till det parti man sympatiserar med, men handlar snarare om politikens innehåll i form av den ideologiska riktningen snarare än politikens former genom de parlamentariska samarbetena (Gilljam & Holmberg, 1990; Fredén, 2021). Det innebär att personer som placerar sig till vänster om sitt bästa parti väljer att rösta på ett parti som upplevs stå ännu längre till vänster och för väljare som placerar sig till höger om sitt bästa parti så väljer de att lägga sin röst på ett parti som upplevs stå ännu längre till höger. Detta med syfte att signalera i vilken ideologisk riktning som partiet bör röra sig.

Den tredje typen av strategiska röster (C) handlar inte i första hand om att sända signaler till ett parti i förhoppning om att detta parti ska förändra sitt agerande. Istället handlar det om att uppnå ett mål gällande den parlamentariska situationen, att rädda ett parti över riksdagsspärren (Jormfeldt & Hagevi, 2011). Tidigare forskning har visat att det inte bara är partiets opinionsstöd inför valet utan även huruvida partiet är en del av ett tilltänkt regeringsunderlag eller inte som avgör om en väljare är beredd att lägga sin röst på partiet (Fredén, 2016; Fredén, 2017). Trots att blocktillhörigheten hos Liberalerna skiftat fram och tillbaka de senaste åren och att Centerpartiet in i det längsta undvek att deklarerat sin blocktillhörighet kunde samtliga svenska riksdagspartier anses vara en del av ett politiskt block inför valet 2022. Liberalerna var tydliga med att de såg Moderaternas Ulf Kristersson som deras statsministerkandidat och med en månad kvar till valet meddelade Centerpartiet att Socialdemokraternas Magdalena Andersson var den statsministerkandidat som föredrogs. Vi förväntar oss att det är de små partierna, nära 4-procentsspärren som gynnas av strategisk röstning av denna form, på bekostnad av större partier.

Den fjärde typen av strategiska röster (D) syftar till att nå ett specifikt politiskt mål snarare än formerna för hur politiken bedrivs. Detta görs genom att väljaren lägger sin röst på ett parti som man anser har en särskilt bra politik inom det politikområde som väljaren anser vara allra viktigast (jfr Gilljam & Holmberg 1990, s. 110). Vi förväntar oss att denna form av strategiskt röstande framför allt gynnar partier med sakfrågeägarskap inom specifika frågor, såsom exempelvis Miljöpartiet (klimat och miljö), Centerpartiet (glesbygd) samt Sverigedemokraterna (invandring och flyktingar).⁴⁹

Det är viktigt att notera att dessa fyra former av strategiska röster inte är ömsesidigt uteslutande. Det är möjligt, och i vissa fall till och med troligt, att de är överlappande.

⁴⁹ Se kapitel 16 Sakfrågeägarskap för en genomgång om de olika partiernas sakfrågeägarskap.

Tabell 26.3 Förekomst av olika former av strategiska röster (procent)

Andel av potentiella strategiska röster som kan klassificeras i olika typer	
A Samarbete	11,5
B Ideologi	11,6
C Riksdagsspärr	6,9
D Sakfråga	21,2

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Strategiskt röstande definierat som att lägga sin röst på ett annat parti än sitt bästa parti. *Samarbete* är operationaliserat som de som valt att rösta på ett parti utanför sitt bästa partis blocktillhörighet och satt ogillar starkt på något parti i blocket som sitt bästa parti tillhör. *Ideologi* är operationaliserat som de röstat på ett annat parti än sitt bästa parti, samt som placerat sig längre ut från mitten på en ideologisk vänster-högerskalan än sitt bästa parti. *Riksdagsspärr* är operationaliserat som de som röstat på ett annat parti än sitt bästa, samt nämnt "Litet parti" som ett av de absolut viktigaste skälen för partival. *Sakfråga* är operationaliserat som de som röstat på ett annat parti än sitt bästa, samt uppgett att partiet hade bättre politik i sakfrågan än sitt bästa parti.

A. Samarbete

Vi kan i tabell 26.3 notera att var tionde väljare som valde att inte rösta på sitt bästa parti istället valde att lägga sin röst på ett parti som var en del av ett annat politiskt block än sitt bästa parti för att undvika att stödja det block som innehöll ett av väljaren mycket starkt ogillat parti.⁵⁰

Bland de väljare som röstade strategiskt på detta vis var det framför allt Liberaler och Moderater som valde att frångå sitt bästa parti och i stället rösta på Centerpartiet eller Socialdemokraterna på grund av negativa känslor inför ett eller flera partier i det egna politiska blocket, men det fanns även en betydande andel Socialdemokrater, som med denna motivering, valde att i stället rösta på Moderaterna.⁵¹

Bland de väljare som valde bort Liberalerna och Moderaterna var det antipatier gentemot framför allt Sverigedemokraterna, men även till viss del Kristdemokraterna, som var grunden. För de socialdemokratiskt sympatiserande väljarna som valde att i stället rösta på Moderaterna var det framför allt antipatier gentemot Miljöpartiet, men även Vänsterpartiet, som låg till grund för beslutet (se även kapitel 14 *Väljarnas sympatier och antipatier för partierna* för mer information om vilka väljare som gillade respektive ogillade de olika partierna). De stora vinnarna hos de samarbetsmotiverade taktikröstarna var Centerpartiet, både andelsmässigt och i absoluta siffror, vilket inte är helt otippat då C är det parti som står allra närmst högerblocket.

⁵⁰ I det här avseendet kommer de två blocken att definieras som de fyra partierna som stod bakom Ulf Kristersson som statsministerkandidat, (L, KD, M, SD) på ena sidan, och de fyra partierna som stod bakom Magdalena Andersson som statsministerkandidat (V, MP, S, C) på andra sidan.

⁵¹ Se även kapitel 22 *Viktiga skäl för partival* där Centerpartiets väljare i högre utsträckning än andra partiers väljare baserade sitt partival på argumentet att man ville minska inflytandet för ogillade partier.

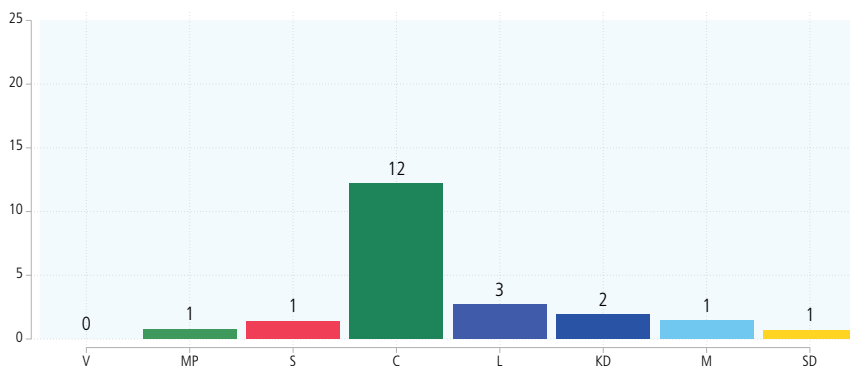
Tabell 26.4 De vanligaste väljarflödena bland strategiska blockbytare, 2022 (procent)

Partisymptati	Partival	Andel av blockbytarna (procent)
1 Liberalerna	→ Centerpartiet	31,4
2 Liberalerna	→ Socialdemokraterna	13,7
3 Moderaterna	→ Socialdemokraterna	9,8
4 Moderaterna	→ Centerpartiet	9,8
5 Socialdemokraterna	→ Moderaterna	9,8

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Strategiskt röstande definierat som att lägga sin röst på ett annat parti än sitt bästa parti. I tabellen presenteras endast de partikombinationer som samlar minst 5%. n = 102.

Figur 26.3 Andel av partiernas väljare 2022 som röstade strategiskt blockbytande, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästa parti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat och som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om. Se kommentar till tabell 26.3 för detaljerad beskrivning av kategorin. Antal observationer = 102.

B. Ideologirösta

Att strategiskt ideologirösta innebar att väljaren röstade på ett annat parti än sitt bästa parti för att sända en signal om i vilken riktning man anser att politiken bör gå. Detta var något som var tionde väljare som inte röstade på sitt bästa parti gjorde.

Det parti som framför allt gynnades av denna form av strategiskt röstande var Miljöpartiet som vann väljare från såväl Socialdemokraterna som Vänsterpartiet.

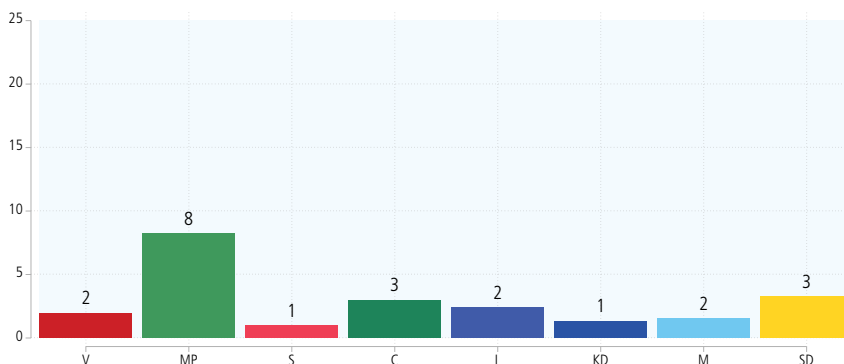
Tabell 26.5 De vanligaste strategiska rösterna för positiv vänster-högerröstning, (andel av de positiva vänster-högerrösterna)

Partisymptati	Partival	Andel av de ideologiröstande (procent)
1 Socialdemokraterna	→ Miljöpartiet	16,5
2 Vänsterpartiet	→ Miljöpartiet	11,7
3 Moderaterna	→ Sverigedemokraterna	11,7
4 Centerpartiet	→ Socialdemokraterna	6,8
5 Socialdemokraterna	→ Vänsterpartiet	5,8

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Strategiskt röstande definierat som att lägga sin röst på ett annat parti än sitt bästa parti. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin. I tabellen presenteras endast de partikombinationer som samlar minst 5%. Antal observationer = 103.

Figur 26.4 Andel av partiernas väljare 2022 som strategiskt vänster-högerröstade, 2022 (procent).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästa parti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat och som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin.

C. Riksdagsspärröstning

Bara omkring sju procent av de väljare som röstade på ett annat parti än sitt bästa parti uppger som skäl att de valde att lägga sin röst på ett parti som de ansåg riskerade att få färre än fyra procent, som ett försök att förhindra att det skulle falla ur riksdagen. Dessa väljare uppgav själva som motivering av partivalet att "Partiet är ett litet parti som kan riskera att hamna under 4-procentsspärren till riksdagen" och uttryckte att detta skäl var ett av de absolut viktigaste skälen till röstning (se kapitel 22 för ytterligare analyser av väljarnas egna skäl för partival).

Resultaten visar att det framför allt var Vänsterpartisympatisörer och Socialdemokratiska sympatisörer som valde att rösta på Miljöpartiet som tycks ha resonerat på detta vis, men även en betydande mängd Moderater som 2022 lade sin röst på Liberalerna av detta skäl.

Tabell 26.6 De vanligaste strategiska rösterna för positiv riksdags-spärröstning, (andel av de strategiska riksdags-spärrösterna)

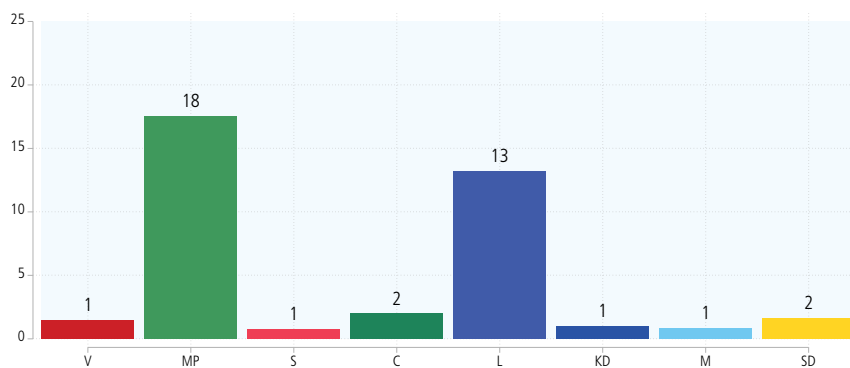
Partisympati	Partival	Andel av spärr-röstarna (procent)
1 Vänsterpartiet →	Miljöpartiet	41,0
2 Socialdemokraterna →	Miljöpartiet	16,4
3 Moderaterna →	Liberalerna	13,1

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Strategiskt röstande definierat som att lägga sin röst på ett annat parti än sitt bästa parti. I tabellen presenteras endast de partikombinationer som samlar minst 5%. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin. Antal observationer = 61.

De partier som hade störst andel strategiskt riksdags-spärröstande väljare i valet 2022 var Miljöpartiet och Liberalerna.⁵²

Figur 26.5 Andel av partiernas väljare 2022 som strategiskt riksdags-spärröstade, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästa parti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat och som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin.

⁵² Se Figur 5.3 för en graf över de två partiernas stöd i opinionen under den gångna mandatperioden.

D. Sakfrågeröstning

Var femte röst som lades på ett annat parti än det bästa partiet var på grund av en positiv uppfattning om ett annat partis politik inom den fråga man ansåg vara mycket viktig för partivalet i kombination med att man inte hade lika positiv uppfattning om det bästa partiets politik inom området.

De två vanligaste formerna av positiv strategisk sakfrågeröstning var Socialdemokrater som lockades att rösta på Miljöpartiet på grund av miljö- och klimatfrågan samt Moderater som lockades att rösta på Sverigedemokraterna på grund av flykting- och invandringspolitiken.

Det parti som hade högst andel strategiska sakfrågeröstande i valet 2022 var Miljöpartiet. (Se även kapitel 16 *Sakfrågeägarskap* och kapitel 21 *Viktiga frågor för partival*).

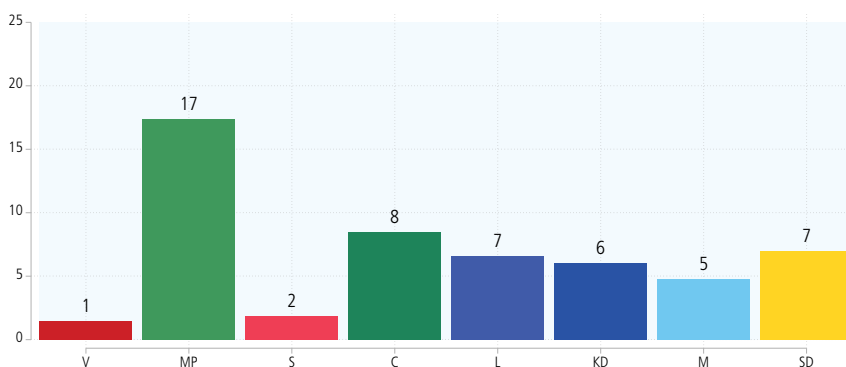
Tabell 26.7 De vanligaste strategiska rösterna för positiv sakfrågeröstning, (andel av de positiva sakfrågerösterna)

	Partisymptati	Partival	Andel sakfrågeröstande (procent)
1	Socialdemokraterna →	Miljöpartiet	29,3
2	Moderaterna →	Sverigedemokraterna	12,1
3	Vänsterpartiet →	Miljöpartiet	9,1
4	Centerpartiet →	Socialdemokraterna	6,0

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Strategiskt röstande definierat som att lägga sin röst på ett annat parti än sitt bästa parti. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin. I tabellen presenteras endast de partikombinationer som samlar minst 5%. Antal observationer = 99.

Figur 26.6 Andel av partiernas väljare 2022 som strategiskt sakfrågeröstade positivt, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästa parti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat och som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin.

De strategiskt röstande väljarna

Vilka väljare är det som röstar strategiskt, och hur skiljer de sig i de fyra typerna som diskuterats? Vi vet från tidigare forskning att tendensen att rösta strategiskt varierar mellan olika grupper: oftare sker det bland äldre väljare, de med högre inkomst, kvinnor (Eggers & Vivyan, 2020), samt de med högre utbildning (Merolla & Stephenson, 2007). Vi ska här bryta ned analysen ytterligare genom att titta på hur våra fyra typer av strategiskt röstande är fördelat mellan olika väljargrupper.

I tabell 26.8 redovisas andelen olika typer strategisk röstning över olika demografiska och politiska väljargrupperingar.⁵³ Sett till att rösta strategiskt generellt speglar valet 2022 förväntningarna delvis. Kvinnor, högre utbildade samt de med högre inkomst lade aningen mer strategiska röster än sina respektive jämförelsekategorier. Å andra sidan ser vi inte lika tydligt mönster för ålder eller ideologisk lutning. Det är främst väljare i åldrarna 35–49 år (21 procent) som taktikröstade i valet 2022 och de tycks varit extra benägna att rösta på ett annat parti utifrån en eller flera sakfrågor (6 procent). Sett till ideologi är det de som placerar sig något till höger som lade flest strategiska röster (21 procent), där samarbete tycks varit den drivande motiveringen (5 procent). Detta reflekterar högst troligen strömningen till Centerpartiet som vi gick igenom tidigare.

I övrigt tycks det finnas en lite större benägenhet att taktikrösta bland tjänstemän och företagare (19 respektive 20 procent) jämfört med arbetare (12 procent), de med utländsk bakgrund (18 jämfört med 16 procent), och de med lägre grad av partianhängarskap.

Även om taktikröstningen varierar med politisk kunskap och intresse är mönstret inte lika tydligt utan främst är det de mindre intresserade och mindre kunniga som sticker ut, där fördelningen bland resten är relativt jämn.

⁵³ Den kritiske läsaren har kanske noterat att underkategorierna Samarbete, Ideologi, Riksdags-spärr och Sakfråga inte summerar till den generella kategorin Strategiska röster. Som nämnt ovan finns det fler skäl än de strategiska att välja ett annat parti än sitt bästa, exempelvis partiledaren betydligt mer hos ett annat parti och eller av ekonomiskt egenintresse (jfr Hagevi, 2022).

Tabell 26.8 Andel strategiskt röstande i olika väljargrupper, 2022 (procent).

	Strategiska röster	Andel strategiska röster av följande former (% av samtliga röster)				n
		Samarbete	Ideologi	Riksdagsspärr	Sakfråga	
Samtliga	16	2	2	3	4	5 188
Kvinnor	17	2	2	3	4	2 552
Män	16	2	2	2	4	2 636
18–22 år	13	0	1	1	3	118
22–34 år	13	2	2	3	2	537
35–49 år	21	2	1	3	6	973
50–64 år	17	3	2	2	4	1415
65–74 år	15	1	2	2	3	1156
75+	15	2	2	3	3	989
Ren landsbygd	14	2	2	2	4	727
Mindre tätort	14	1	2	1	4	963
Stad eller större tätort	18	2	2	3	4	2 477
Sthlm, Gbg, Malmö	18	2	2	4	3	890
Svensk bakgrund	16	2	2	3	4	4722
Utländsk bakgrund	18	3	3	2	5	466
Grundskola	10	2	2	2	3	628
Gymnasium/Eftergymnasium	15	1	1	2	3	1671
Högskola/Universitet	20	3	2	3	5	2467
Arbetare	12	1	1	2	2	1 428
Tjänstemän	19	3	2	3	5	2 769
Företagare	20	3	3	2	6	414
Låg inkomst	14	1	2	3	3	2122
Ganska låg inkomst	16	2	2	2	3	473
Medelinkomst	15	2	2	3	3	657
Ganska hög inkomst	18	2	2	3	3	812
Hög inkomst	21	3	2	2	7	1117
Mycket intresserad av politik	16	1	2	3	4	1 130
Ganska intresserad	17	2	2	3	4	2 790
Inte särskilt intresserad	16	2	2	2	3	1 166
Inte alls intresserad	13	3	2	2	0	82
Låg politisk kunskap	14	2	2	3	2	1377
Medel politisk kunskap	18	2	2	3	4	1657
Hög politisk kunskap	17	2	2	2	4	2102
Långt till vänster	17	0	3	4	4	1 055
Något till vänster	13	1	1	2	5	1 066
Varken till vänster eller till höger	17	3	2	2	2	673
Något till höger	21	5	2	3	5	999
Långt till höger	15	0	1	2	3	1 101
Starkt övertygad anhängare	6	0	0	2	2	888
Svagt övertygad anhängare	12	1	1	2	2	952
Ej anhängare	21	3	2	3	5	3 163
Saknar partipreferens*	–	–	–	–	–	–
Vänsterpartiet	8	0	2	2	1	394
Miljöpartiet	45	1	8	17	16	395
Socialdemokraterna	10	1	1	1	1	1 866
Centerpartiet	30	12	3	2	5	353
Liberalerna	32	3	2	14	5	262
Kristdemokraterna	30	2	1	1	5	262
Moderaterna	11	1	1	1	2	915
Sverigedemokraterna	15	1	3	2	4	741

Källa: Valundersökningarna 2022

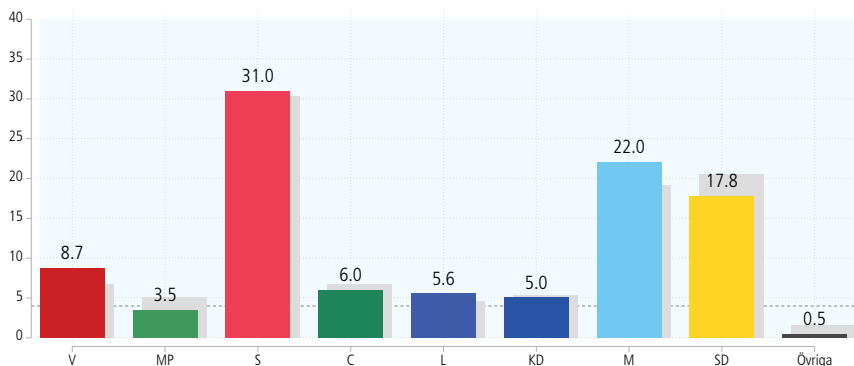
Kommentar: Viktat mot partival. Kategorin *Saknar partipreferens* ej redovisat då partipreferens krävs för att rösta strategiskt enligt vårt sätt att operationalisera här. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorierna.

Det uppriktiga valresultatet

Omkring en femtedel av väljarna röstar alltså på ett parti som de inte tycker bäst om. Men hur hade valresultatet sett ut om inga strategiska röster hade lagts? Hur hade valet 2022 slutat om samtliga väljare hade röstat på det parti som de ansåg var bäst, det vill säga röstat uppriktigt på det mest omtyckta partiet utan någon som helst hänsyn till vare sig den strategiska kontexten eller riksdagsspärren? Vi kan undersöka saken genom att helt enkelt använda väljarnas förvalspreferenser – ”Vilket parti tycker du bäst om?” – som valresultat. I figur 26.9 har vi illustrerat detta kontrafaktiska valresultat med de faktiska resultaten i bakgrunden. Vi ser att V, S och M tydligt förlorade på det strategiska röstandet, medan MP och SD, såväl som partierna i kategorin ”Övriga” vann på det. Det mest anmärkningsvärda från analysen är att Miljöpartiet ej skulle ha klarat riksdagsspärren på 4 procent om det inte hade varit för stödrösterna de fick (1,58 procentenheter).

Vidare tycks det strategiska röstandet varit en bidragande faktor till ett av valet 2022s stora händelser, det vill säga att Moderaterna inte längre är Sveriges näst största parti, något som inte hänt sedan valet 1973. Resultaten bör betraktas i ljuset av att runt 13 procent av de svarande i vår förvalsstudie inte uppger något bästa parti. Men våra analyser pekar på att det ideologiska och sakfrågemotiverade taktikröstandet ritade om det politiska landskapet i valet 2022.

Figur 26.9 Valresultat om samtliga väljare hade röstat på sitt bästa parti, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Viktat mot valresultatet. De färgade staplarna representerar valresultatet om alla hade röstat på sitt bästa parti. De gråa bakgrundstaplarna representerar det faktiska valresultatet. Viktat efter partival. Antal observationer = 6877.

I tabell 26.8 har vi även, med hjälp av Valmyndighetens valsimulator tagit fram skattningar på den nya mandatfördelningen utifrån resultaten i figur 26.9.

När vi låter simulera den nya mandatfördelningen utifrån väljarnas bästa parti ser vi drastiska förändringar i maktbalanserna inom blocken. De tydligaste vinnarna är Socialdemokraterna (+10 mandat) men framför allt Vänsterpartiet (+11) som hade fått nästan hälften så många fler mandat än de fick efter valet 2022. På högern hade Moderaterna tjänat omkring 9 mandat om alla röstat på sitt bästa

parti och Liberalerna hade gått om Kristdemokraterna med sina 3 nya riksdagsplatser. Däremot är förändringarna blocken emellan mindre drastiska: mitten-högerblocket som helhet hade tjänat 1 mandat om alla röstat på sitt bästa parti och vänster-mittenblocket förlorat ett mandat.

Tabell 26.8 Mandatfördelningen om samtliga väljare hade röstat på sitt bästa parti, 2022 (procent).

	Antal mandat i riksdagen		Skillnad
	Faktiska	Kontrafaktiska	
Vänsterpartiet	24	35	+11
Miljöpartiet	18	0	-18
Socialdemokraterna	107	117	+10
Centerpartiet	24	20	-4
Block	173	172	-1
Liberalerna	16	19	+3
Kristdemokraterna	19	17	-2
Moderaterna	68	77	+9
Sverigedemokraterna	73	64	-9
Block	176	177	+1

Källa: Valundersökningen 2022 och Valmyndigheten.

Kommentar: Resultaten bygger på beräkningar genom Valmyndighetens valsimulator som räknar den slutgiltiga mandatfördelningen baserat på totala antalen röster för varje parti i varje valkrets. Totala antalet röster per parti per valkrets bygger på hur stor andel anhängare partierna har i varje valkrets, gångrat med antalet röstberättigade i varje valkrets. Dessa nya totalantal har sedan matats in i Valsimulaton: <https://resultat.val.se/verktyg/valsimulator/index.html>. Antal observationer = 6877.

Självklart ska en kontrafaktisk analys som denna tas med en nypa salt då det representerar en väldigt förenklad bild av verkligheten, dessutom med hjälp av självvalda enkätsvar. Men det ger en illustrativ bild av betydelsen av väljarnas strategiska röstande för svensk politik. Om väljarna röstat ärligt på det parti som de tycker bäst om hade resultaten och maktbalansen i riksdagen blivit annorlunda.

Strategiskt röstande är sedan 1979 på en uppåtgående trend

Sverigedemokraterna blev större än Moderaterna genom strategiska röster

Miljöpartiet hade inte klarat riksdagsspärren utan stödröster